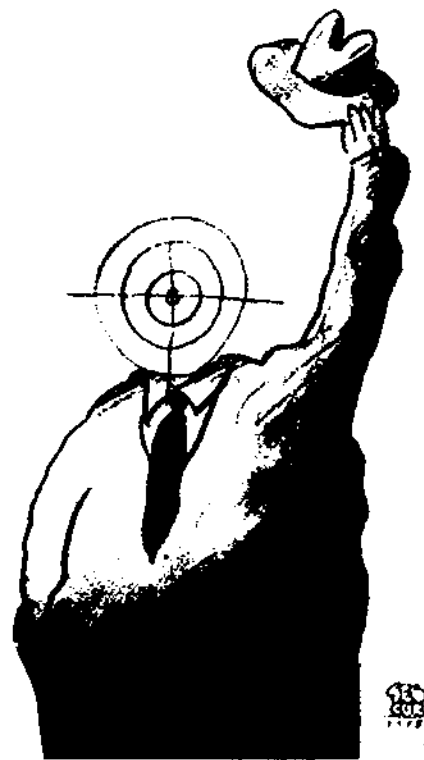

Ο πόλεμος του περιβάλλοντος

• του Αλαίν Λιπιέτζ

Ο πόλεμος του περιβάλλοντος έχει αρχίσει. Όπως και ο πόλεμος της φωτιάς, σηματοδοτεί μια σημαντική καμπή στην ιστορία της ανθρωπότητας. Θα διαρκέσει πολύ, περίπου σαράντα χρόνια. Ο χρόνος που θα χρειαστεί η ανθρωπότητα για να σωθεί ή για να αφανιστεί μαζί με το «μικρό καράβι-Γη». Ο χρόνος, ακόμα, που απαιτείται για να «δούμε ποιος, ποιος, ποιος θα φαγωθεί». Η επόμενη μάχη αυτού του πολέμου έχει ήδη ξεκινήσει και το τέλος της έχει από τώρα καθοριστεί: η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο τον Ιούνιο του 1992.

Οι διοργανωτές της Συνδιάσκεψης ελπίζουν ότι η εκπροσώπηση κάθε χώρας θα γίνει σε επίπεδο αρχηγών κρατών. Θα είναι η πρώτη σύνοδος κορυφής στον πλανήτη. Οι ανά τον κόσμο μη κυβερνητικές οργανώσεις συντονίζουν μια παράλληλη σύνοδο κορυφής, μετά από μια προπαρασκευαστική συνάντηση στο Παρίσι τον Δεκέμβριο του 1991, προσφορά του μεγάλου μαικήνα, της Γαλλίας. Αν θυμηθούμε τον εορτασμό των διακοσίων χρόνων της Γαλλικής Επανάστασης, μπορούμε να φανταστούμε το τσίρκο: εκατόν πενήντα αρχηγοί κρατών σε μια τριτοκοσμική μεγαλούπολη, ρημαγμένη από την κρίση, την αθλιότητα, την εγκληματικότητα. Πράγματι, οι συζητήσεις μεταξύ των διπλωματών άρχισαν κινητοποιώντας στρατιές ολόκληρες οικονομολόγων και οικολόγων. Στρατιές, προφανώς, άνισες.

Το μοντέλο πολέμου του περιβάλλοντος έχει ίσως δοθεί από τον Πόλεμο του Κόλπου. Οι σχετικές συζητήσεις είναι έτοιμες να χρησιμεύσουν πάλι και οι ρόλοι τουλάχιστον πρόκειται να αποδοθούν εκ

νέου. Ο λόγος, η εγκαθίδρυση μιας παγκόσμιας οικολογικής τάξης.

Το μέγιστο ενδιαφέρον της ανθρωπότητας: τρεις μεγάλες συμβάσεις (τρία μεγάλα συμφωνά) ετοιμάζονται και πρέπει να επικυρωθούν στο Ρίο. Το πρώτο σύμφωνο εναντίον του «φαινομένου του θερμοκηπίου», το δεύτερο για την προστασία της βιολογικής ποικιλότητας, το τρίτο για τη σωτηρία και την προστασία των δασών. Αναμφισβήτητα πρόκειται για ζητήματα-κλειδιά για το μέλλον του οικοσυστήματος. Και αυτές οι ανησυχίες, που πριν λίγα χρόνια δεν ενεργοποιούσαν παρά ελάχιστους συμπαθείς οικολόγους, σήμερα μπαίνουν στο τραπέζι των μεγάλων, αναστατωμένων από τον επείγοντα χαρακτήρα της κατάστασης. Οι ρόλοι: οι καλοί, οι βίαιοι, οι άρπαγες. Οι άρπαγες, οι άξεστοι (θα το έχετε κιόλας ματέψει) είναι οι τρελοί δικτάτορες του Νότου, οι άγριοι καπιταλισμοί, οι ανερχόμενες μεσαίες τάξεις των νέων βιομηχανικών χωρών. Αυτοί που θερίζουν τα τροπικά δάση τους για να εξάγουν ξυλεία στην Ιαπωνία, που τα καίνε για να σπεί-

ρουν στη θέση τους εξαγωγίμα είδη, αντικαθιστώντας τις ζωτικές καλλιέργειες με καλλιέργειες σόγιας, με σπόρους επιλεγμένους στα ελβετικά εργαστήρια και ονειρεύονται να προσφέρουν στο λαό τους ένα μοτοποδήλατο στον καθένα και αργότερα ένα αυτοκίνητο, με αντάλλαγμα την κοινωνική ειρήνη. Η ενσάρκωση αυτών των νέων Σαντάμ: ο πρωθυπουργός της Μαλαισίας Μωχάμετ Μωχαθίρ, που δεν μασάει τα λόγια του εναντίον «των δυτικών πιέσεων, που με το πρόσχημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα συνδικάτα, την ελευθερία του Τύπου, την προστασία του περιβάλλοντος και της δημοκρατίας, εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη των εν δυνάμει ανταγωνιστών τους (ανταγωνιστών της Δύσης)».

Οι βίαιοι όπως συνήθως οι Ηνωμένες Πολιτείες. Που δεν διστάζουν να αφανίζουν τα δάση τους, τους Ινδιάνους και τα λιβάδια τους. Αυτοί που από δεκαετίες καίνε το πετρέλαιο του κόσμου, είναι έτοιμοι να στρέψουν τα όπλα εναντίον των οικολόγων-Σαντάμ του Τρίτου Κόσμου. Το όπλο; Δεν είναι βέβαια οι βόμβες (αυτές βγάζουν καπνό) αλλά οι δανειακοί όροι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Όσο για τις πλούσιες χώρες που δεν έχουν ανάγκη αυτών των δανείων, ε, καλά, αυτές μπορούν να υπολογίζουν στο νόμο της αγοράς για να διαφυλάξουν τους τόκους των επερχόμενων γενεών. Αγορά με πλοιοί; Μυστήριο!

Κατόπιν υπάρχουν και οι καλοί ή αυτοί που υποκρίνονται τους καλούς: η Ευρώπη και η Ιαπωνία. Και για παράδειγμα: η Γαλλία, πάντοτε στη λογική του δικαίου αλλά και που ως συνήθως ευθυγραμμίζεται με τις Ηνωμένες Πολιτείες, επειδή κανείς δεν μπορεί να εναντιωθεί στις ΗΠΑ, επειδή τελικά υπάρχουν πολλοί στον Νότο που πραγματικά υπερέβαλλαν και επειδή δεν πρέπει κάποιος να επιμένει σ' ένα ξεπερασμένο ιμπεριαλισμό κ.λπ. Η γαλλική κυβέρνηση δεν έχει (ακόμα;) ενδώσει σ' αυτή τη λογική, ωστόσο ο υπεύθυνος Περιβάλλοντος της Δεξιάς, Michel Barnier, ενδίδει ήδη: οι μόνες αποδεκτές κυρώσεις εναντίον αυτών που στρέφονται κατά της παγκόσμιας οικολογικής τάξης θα πλήξουν τις υπερχρεωμένες χώρες του Νότου.

Πιο κόσμο: Οι χώρες του Βορρά αναδιπλώνονται σ' έναν πόλεμο λίγο πιο πίσω από το μεγάλο ζήτημα Βορρά-Νότου. Και είναι αυτός ο πόλεμος που καθορίζει, προς το παρόν, τα υπόλοιπα. Έτσι, για τη Γαλλία το «φαινόμενο του θερμοκηπίου» είναι το διοξείδιο του άνθρακα (αλλά αυτή βέβαια προτιμά την πυρηνική ενέργεια ενώ η Γερμανία δηλητηριάζεται από το κάρβουνο). Η Σύμβαση των Δασών ήταν άσχημο πλήγμα για την Ιαπωνία (που της

της αρέσουν οι κατασκευές από ξύλο). Η συμμαχία μεταξύ Ιαπωνίας, Μαλαισίας και άλλων ληστροικών εξαγωγέων ξυλείας έθεσαν σε διαθεσιμότητα τη Σύμβαση των Δασών.

Ένας πόλεμος, το 'χουμε μάθει πια καλά, πρώτα πρώτα κερδίζεται στην κοινή γνώμη. Έτσι λοιπόν, αγαπητέ αναγνώστη, περίμενε τα καλά νέα σε μερικούς μήνες. Πιστεύεις πως το «φαινόμενο του θερμοκηπίου» προκαλείται κυρίως από το CO₂ (διοξείδιο του άνθρακα) των βιομηχανιών; Ε, φαντάσου τώρα πως ο μεγάλος ένοχος είναι το CH₄ (μεθάνιο) που παράγεται κυρίως από τους ορυζώνες της Κίνας και από τα αέρια των ιερών αγελάδων της Ινδίας. Και όπως το Ιράκ «ήταν η τέταρτη στρατιωτική δύναμη στον κόσμο», ετοιμάσου να ανακαλύψεις ότι η Κίνα είναι η τέταρτη ρυπαίνουσα πηγή του πλανήτη πίσω από τη Βραζιλία, μπροστά από την Ινδία, όλες όμως πολύ κοντά στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Το πολύ έγκυρο World Resources Institute (WRI) της Ουάσιγκτον έδωσε το μεγάλο χτύπημα: οι βιομηχανικές χώρες (είναι αντιληπτό) δεν παράγουν παρά το ήμισυ των αερίων που προκαλούν το «φαινόμενο του θερμοκηπίου», ο Νότος το υπόλοιπο μισό. Εν ολίγοις οι ευθύνες μοιράστηκαν...

Οι Ινδιάνοι του Κέντρου για την Επιστήμη και το Περιβάλλον δεν άργησαν να αντιδράσουν. Primo: οι αγροκτηνοτροφικές εκπομπές του μεθανίου μετρήθηκαν με δυτικά πρότυπα (νόρμες). Ή με άλλα λόγια (ας γίνουμε χυδαίοι) οι αγελάδες του Βορρά, οι οποίες υποβάλλονται σε εντατική ανάπτυξη, εκπέμπουν πιο πολλά αέρια και αποδεδυουν περισσότερο από εκείνες του Νότου, στους ορυζώνες του Βορρά οι ζυμώσεις είναι πολύ περισσότερες. Secundo: δεν μπορούμε να τοποθετούμε στο ίδιο επίπεδο τη ρύπανση του Νότου που προκαλείται από την παραγωγή ειδών διατροφής και τη ρύπανση του Βορρά που προκαλείται από περιττές δραστηριότητες. Αυτό θα μπορούσε να είναι «οικολογικός αποικιοκρατισμός». Tertio (και αυτό είναι το κρίσιμο σημείο): η γη και οι ωκεανοί «ανακυκλώνουν» περίπου το ήμισυ των αερίων που προκαλούν το «φαινόμενο του θερμοκηπίου», μετασχηματίζοντας τα σε πλαγκτόν, κοχύλια, σταλακτίτες κ.τ.λ. Αυτή η μεγάλη αδάπανη συσκευή ανακύκλωσης είναι «η κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας». Το World Resources Institute αποδέχθηκε αυτό το φαινόμενο αυτομείωσης για κάθε χώρα, για τις εκπομπές «ακάθαρτων» αερίων που προκαλούν το «φαινόμενο του θερμοκηπίου» και καθόρισε τις τιμές «καθάρων» εκπομπών κάθε χώρας. Με άλλα λόγια, όσο περισσότερο ρυπαίνει κάποιος, τόσο μεγαλύτερο είναι το δικαίωμά

του στην ικανότητα αυτοκαθαρισμού της βιόσφαιρας.

«Δεν είναι έτσι τα πράγματα», ισχυρίζονται οι Ινδιάνοι (και πίσω απ' αυτούς οι 77 χώρες του Νότου του ΟΗΕ). Η απορροφητική ικανότητα της γης πρέπει να υπολογίζεται σε σχέση με τον πληθυσμό. Και προς το παρόν η Κίνα και η Ινδία απέχουν πολύ από το να έχουν ξεδέμψει το «ποσοστό» τους: δεν εκπέμπουν στην ατμόσφαιρα ούτε ένα γραμμάριο αερίου για το «φαινόμενο του θερμοκηπίου».

Κρίσιμη διαμάχη. Κατ' αρχήν και πρώτα απ' όλα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί το «δικαίωμα στη ρύπανση», επειδή υπάρχουν περιθώρια για τροποποιήσεις: ποιος άρα θα ιδιοποιηθεί αυτό το περιθώριο των τροποποιήσεων; «Όχι ο Νότος», φωνάζουν οι ΗΠΑ. «Όσο και σεις», απαντά ο Νότος. Σ' αυτή την ιδεολογική μάχη, οι μοναχικοί οικολόγοι του Τρίτου Κόσμου, οι εξωκυβερνητικές οργανώσεις «για το περιβάλλον και την ανάπτυξη» θα παίξουν αποφασιστικό ρόλο. Όμως θα πρέπει να επανεξετάσουν τα επιχειρήματά τους. Έτσι και ο πολύ χρησιμοποιημένος αφορισμός «η μεγαλύτερη οικολογική καταστροφή θα ήταν αν όλοι οι Κινέζοι αγόραζαν από ένα μοτοποδήλατο» είναι απολύτως σωστός. Ακόμα χειρότερα, αν οι Κινέζοι υιοθετούσαν το δικό μας πρότυπο κατανάλωσης, η παγκόσμια παραγωγή αερίων που προκαλούν το «φαινόμενο του θερμοκηπίου» θα αυξανόταν κατά 70%. Για τους τριτοκοσμικούς οικολόγους τούτο σημαίνει «το μοντέλο κατανάλωσης, που δεν είναι ίδιο για όλους, είναι καταδικαστέο». Σε έξι μήνες, όταν θα έχει περάσει ο σάλος των αμερικανικών εκτιμήσεων και με την κατάλληλη διαμόρφωση της κοινής γνώμης από τον Τύπο (θυμηθείτε άλλη μια φορά την περίπτωση του Κόλπου), αυτό θα σημαίνει ότι οι Κινέζοι θα πρέπει να παραμείνουν στη φτώχεια.

Πρέπει λοιπόν να εξηγήσουμε: Ναι, πράγματι, το μεθάνιο είναι που μετράει, αλλά είναι απαραίτητο να διατηρήσουμε την απορροφητική ικανότητα της βιόσφαιρας για την παραγωγή ειδών διατροφής και να επανατεθούν υπό κρίση τα υπερντατικά δυτικά πρότυπα. Ναι, πράγματι, με τις σύγχρονες τεχνικές ο Νότος αδυνατεί να αναπτυχθεί χωρίς να επιβαρύνει το οικοσύστημα, αλλά υπάρχουν επίσης τεχνικές που επιτρέπουν σε όλους να φθάσουν σ' ένα πιο άνετο βιοτικό επίπεδο, χωρίς να επιδεινώνουν την κατάσταση.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα. Η Τανζανική γουαίκα καταναλώνει στην κουζίνα 30 φορές περισσότερη πρωτογενή ενέργεια (από ξυλεία που για να την μαζέψει διανύει χιλιόμετρα, σπαταλώντας τις δυνάμεις της και το περιβάλλον) από την Γιαπωνέ-